

De Cadettenschool, een militaire middelbare school in Nederland, 1893 -1924

Nederland kampte in de negentiende eeuw met een groot tekort aan officieren. Met de oprichting van de Cadettenschool in 1893 leek de Koninklijke Militaire Academie (KMA) verzekerd van aanlevering van nieuwe cadetten. Toch moest de school vanwege bezuinigingen eenendertig jaar later zijn deuren sluiten.

Drs. T.H.L. van de Wetering (1973) heeft onderstaand artikel geschreven naar aanleiding van haar doctoraalscriptie. Tezamen met het beeldmateriaal uit de collectie van het Legermuseum, geeft het een indruk van het cadettenleven aan het einde van de negentiende eeuw.

Gedenk voorts steeds het kleet dat gij draagt het is het kleet van den aanstaanden officier, die van den aanvang af verplicht is in handel en wandel te toonen waardig te zijn eenmaal als opvoeder van een deel der natie op te treden.[1] Met deze woorden sloot majoor L. de Vlaming zijn feestrede ter gelegenheid van de opening van de Cadettenschool op 30 september 1893. De kersverse directeur kon toen niet vermoeden dat eenendertig jaar later de deuren van het instituut voorgoed gesloten zouden worden.

Nederland heeft een tamelijk rijk verleden als het gaat om militaire onderwijsinstellingen. De Koninklijke Militaire Academie in Breda is met haar aanstaande 175-jarig bestaan het oudste nog bestaande instituut voor de opleiding van legerofficieren. Het idee om aanstaande officieren in internaatsverband een gedegen algemene en militair wetenschappelijke opleiding te geven, stamt uit de negentiende eeuw. In die tijd werd in Europa onder leiding van Frankrijk en Pruisen vorm gegeven aan de professionalisering van het officierskorps. Na 1870 nam Pruisen definitief de rol van Frankrijk over als militair toonaangevende macht in Europa. Van die tijd af was Pruisen koploper in de ontwikkeling van deze nieuwe vorm van onderwijs; Nederland volgde dat voorbeeld op de voet.

Cadettenscholen waren eveneens een Pruisisch fenomeen. De internaatsscholen, waar lager en middelbaar onderwijs werd gegeven met militaire inslag, dienden als vooropleiding voor de officiersopleidingen. Sinds de jaren zeventig van de negentiende eeuw groeide ook in Nederland de interesse voor dit type onderwijs, ingegeven door een al langer voortslepend probleem: het tekort aan officieren. Met name de doorstroom van middelbare scholieren van de hogere burgerschool (hbs) naar de KMA bleef wisselvallig en laag.

Het officierstekort was voor Nederland extra lastig omdat er rekening gehouden moest worden met de belangen van twee legers, hier te lande en in Nederlands-Indië. De regering zocht een betere aansluiting met het middelbaar onderwijs en legde de nadruk op het oprichten en

aanpassen van de officiersopleidingen zelf, met als resultaat vijf verschillende opleidingen. Het idee van een militaire middelbare school bracht in dit opzicht een mogelijk antwoord op het verzande probleem.

In 1872 werd in opdracht van het Ministerie van Oorlog een afgevaardigde uitgezonden naar Pruisen om inlichtingen in te winnen over het militair onderwijssysteem en in het bijzonder de Hauptkadettenanstalten.[2] Kapitein H.J. Krantz die werd belast met deze taak, was uitermate enthousiast over het Pruisische stelsel waar de spreuk 'kennis is macht' hoog in het vaandel stond. Drie jaar later, in 1875, concludeerde een onafhankelijke onderzoekscommissie dat het oprichten van cadettenscholen een betere oplossing was om aan het gewenste aantal aspiranten te komen. Maar pas in 1888 werd voor het eerst een poging ondernomen om via een wetsvoorstel de oprichting van een cadettenschool voor elkaar te krijgen. De poging mislukte, omdat de Kamers datzelfde jaar nog werden ontbonden, zodat het voorstel niet behandeld werd. Twee jaar later, in 1890, kwam een nieuw wetsontwerp op tafel dat wel ten prooi viel aan de discussies van de Tweede Kamer.

Het wetsontwerp was ingediend door de minister van Oorlog, J.W. Bergansius, en primair bedoeld om de legers van Nederland en Nederlands-Indië te verzekeren van voldoende officieren. Om dit te bereiken moest het militair onderwijs op een aantal punten worden gereorganiseerd. Ten eerste moest in het kader van de homogeniteit het aantal verschillende trajecten om officier te worden, worden beperkt. Daartoe werden twee van de vijf officiersopleidingen opgeheven.

Vervolgens moest een geregelde aanvulling van het officierskorps worden verzekerd door de oprichting van een cadettenschool. Aan deze school werd in internaatsverband onderwijs gegeven aan jongens tussen de 15 en 17 jaar. De cursus zou twee jaar duren en gelden als vooropleiding voor de KMA. Het lesprogramma kwam in grote lijnen overeen met het programma van de vierde en vijfde klas van een hbs, waarbij het aantal uren sport per dag beduidend meer was. Exerceren en kennis van enkele militair relevante zaken zoals rangen, standen en salueren vormden het militaire gedeelte van de opleiding.

De leerlingen, of cadetten, werden ingedeeld naar bestemming: hier te lande of voor Indië. Daar de school een militair instituut was, dienden de cadetten voor aanvang van hun studie de krijgsartikelen te ondertekenen. Hiermee verbonden zij zich gedurende negen jaar als militair te dienen. Bij een militair bestaan hoorde ook een uniform. De cadetten droegen allen hetzelfde uniform waarop geen rangonderscheidingstekens waren aangebracht.

Verder dienden de ouders een jaarlijkse bijdrage te leveren van 400 gulden. Het bedrag dekte de kosten voor onder meer inwoning, kleding, voeding, onderwijs en het zakgeld van één gulden per week. Voor kandidaten die zich voor het Indische leger hadden aangemeld was het verblijf gratis. En zo bestonden er nog enkele andere voordelige uitzonderingsregels met betrekking tot het schoolgeld.

De cadettenschool moest op deze manier een aantrekkelijk alternatief zijn voor de bestaande hogere burgerscholen en aantrekkelijk zijn voor nieuwe cadetten om zo een continue doorstroom te bewerkstelligen.

De debatten in de Tweede Kamer

Het wetsontwerp leidde tot veel politiek gesteggel en moest nog enkele Kamerdiscussies doorstaan voordat het zich wet mocht noemen.[3] Vooral waar het de cadettenschool betrof, was de discussie het felst. Kamerleden waren vanzelfsprekend voor of tegen het voorstel om de militaire school in het leven te roepen, maar er manifesteerde zich ook een groep die twijfelde

aan het fenomeen cadettenschool. In veel gevallen was dat omdat men er zich nog geen juiste voorstelling van kon maken. Deze groep van zogenaamde besluitlozen was het grootst en natuurlijk het meest gevoelig om naar een van de beide zijden te worden overgehaald. Zij werd de inzet van de voor- en tegenstanders. Gedurende de vergaderingen werd al snel duidelijk dat de minister veel overredingskracht nodig had om erkenning voor de school erdoor te krijgen. Zo kon het gebeuren dat er ruim vijf vergaderingen voor nodig waren om de meerderheid in de Kamer te overtuigen van de noodzaak en het nut van de cadettenschool. Zijn betoog en dat van zijn medestanders omvatte de volgende punten. Als eerste moesten jongens die een militaire carrière ambiëerden, in staat worden gesteld deze vroeg te beginnen. Daarbij werd vooral benadrukt dat een geregelde aanvulling van het officierskorps een levenszaak was voor de beide legers. De cadettenschool zou verder een prima concurrent zijn van de nog niet zo lang bestaande hbs'en. Het onderwijsniveau van deze burger scholen verschilde nog onderling en het aantal was in Nederland nog gering; om over de aanwezigheid ervan in Nederlands-Indië nog maar te zwijgen.

Dus voor jongens die niet in hun woonplaats of directe omgeving onderwijs aan de hbs konden volgen, was het interne verblijf aan de cadettenschool een prima oplossing. De komst van een cadettenschool in Nederland kon daarom vooral ook van belang zijn voor de zonen van landgenoten in Nederlands-Indië; een goede militaire vooropleiding in Nederland waar ouders hun kroost met een gerust hart naar toe konden sturen.

Tegenstanders van de oprichting hadden hun eigen lijst van tegenargumenten opgesteld. Zij hadden altijd al gepleit voor een betere aansluiting van het middelbaar onderwijs aan de KMA en wilden het toelatingsexamen van de KMA afschaffen voor diegenen die reeds in het bezit waren van een hbs-diploma. Vervolgens hadden zij kritiek op het hele concept van een militaire middelbare school. In eerste instantie werd de bekwaamheid van de leraren in twijfel getrokken. Zowel militairen als burgers waren volgens hen niet geschikt om aan een dergelijke inrichting les te geven. Militairen hadden geen notie van pedagogie en burgers ontbrak het gewoonweg aan militaire discipline.

Voorts was er een bezwaar tegen het opvoeden van jeugdigen in internaatsverband. Kinderen werden in een te vroeg stadium uit het gezinsleven onttrokken, hetgeen de opvoeding negatief zou beïnvloeden. De aandacht voor het individu verdween en gaf alleen plaats voor gezamenlijke activiteiten, zo werd geredeneerd. Karaktervorming kwam op deze manier ver op de achtergrond te staan. En zo kon men nog wel even doorgaan. De leeftijd van de kandidaten was ook een probleem, ze waren te jong om al een definitieve beroepskeuze te maken. Bovendien was het financieel een onhaalbare zaak in het immer bezuinigende Nederland; alleen al de jaarlijkse kosten voor het personeel en het onderhoud van de school en de cadetten. De cadettenschool, zo concludeerde de tegenstander, was een noodzakelijk kwaad dat volgens de regering een waarborg moest zijn voor de voldoende toevoer van cadetten voor de Militaire Academie. Terwijl er gedurende de vijf vergaderingen hoe langer hoe meer Kamerleden zich bemoeiden met het al dan niet oprichten van de cadettenschool, begon de groep van besluitlozen geleidelijk aan in te krimpen in het voordeel van de voorstanders. De beraadslaging had uiteindelijk gezorgd voor een duidelijke scheiding van voor- en tegenstanders, waarbij de voorstanders onder leiding van de minister van Oorlog aan het langste eind trokken. Het wetsontwerp werd in de eindstemming met 69 tegen 19 stemmen aangenomen; de 'Wet van 1890' was een feit, de realisatie van de school kon beginnen!

De realisatie van de Cadettenschool

De oprichting van de school was nu weliswaar wettelijk geregeld, maar een locatie voor het instituut moest nog gezocht worden. De minister ging dan ook direct aan de slag. Als eerste moest een nieuwe directeur worden aangewezen, die de opdracht kreeg de geschikte locatie te vinden. De functie werd voorlopig toevertrouwd aan kapitein L, de Vlaming. De Vlaming was op dat moment nog hoofd van de Militaire School in Haarlem, een van de twee officieropleidingen die door toedoen van de nieuwe wet het veld moesten ruimen.

Nog voor hij op pad kon, kreeg hij van de minister een pakket van eisen mee. Het hoofdgebouw moest huisvesting bieden aan ongeveer honderd jongens en enkele personeelsleden. Vervolgens moest op het terrein nog plek zijn voor onder meer een schoolgebouw, een gymnastiekzaal, een ziekeninrichting, een tuin en een buitensportvoorziening. De uitgaven moesten hoe dan ook binnen de perken blijven. De minister had daaromtrent enkele voorwaarden op tafel gelegd: het terrein moest kosteloos ter beschikking worden gesteld en de betrokken gemeente zou bovendien aan een deel van de bouwkosten moeten bijdragen. Het budget waar De Vlaming niet bovenuit mocht komen, bedroeg 220.000 gulden. Echter vlak voor zijn eerste bezoek werd het bedrag al verlaagd naar 150.000 gulden.

De Vlaming bezocht drie gemeentes: Nijmegen, Alkmaar en Zaltbommel.[4] Het leegstaande pand van de opgeheven rijkskweekschool in Nijmegen en het bijbehorende terrein maakten op De Vlaming weinig indruk. Naast een grondige opknabbeurt van de bestaande bebouwing, moesten er bovendien nog enkele nieuwe onderkomens verrijzen. Het bezoek aan B en W van Nijmegen verliep moeizaam. De gemeente wilde de Cadettenschool gaarne binnen haar grenzen hebben, maar wenste daarvoor geen financiële offers te brengen.

In Alkmaar werd De Vlaming even buiten de singel van de stad, een braakliggend terrein gepresenteerd omgeven door bomen. Dat kwam precies overeen met wat hij voor ogen had. B en W van Alkmaar ontvingen hem met open armen en het werd De Vlaming al snel duidelijk dat deze gemeente ruimere financiële mogelijkheden had. Alkmaar wilde dolgraag de Cadettenschool in haar midden. De burgemeester garandeerde dan ook dat de gemeenteraad geneigd was er financieel een mouw aan te passen. De Vlaming was zeer tevreden over de resultaten in Alkmaar.

De gemeente Zaltbommel had zich bij de minister aangediend om in aanmerking te komen als vestigingsplaats van de Cadettenschool. In de brief aan de minister hadden B en W van Zaltbommel verklaard bereid te zijn tot geldelijke offers. Daar had de minister natuurlijk wel oren naar. De Vlaming werd op pad gestuurd maar kwam tijdens de gesprekken met de gemeente al snel tot de conclusie dat die zich een onjuist beeld had gevormd van de omvang van een Cadettenschool. Zij vergeleek de Cadettenschool met een hbs-opleiding en dacht met een enkel schoolgebouw klaar te zijn. Deze verkeerde inschatting had in eerste instantie gevolgen voor de geschatte kosten en bijdragen. Maar ook de grootte van het terrein kwam niet overeen met de bedoelingen van de overheid. Het stuk grond dat De Vlaming te zien kreeg was minstens de helft te klein. Ondanks de zeer bereidwillende houding van de gemeente moest De Vlaming ook vaststellen dat Zaltbommel met een inwoneraantal van 4.000 niet geschikt was om een instituut als dit te huisvesten.

De keuze was nu niet moeilijk meer. Alkmaar kwam als beste uit de bus en werd 18 juli 1891 officieel vestigingsplaats van de Cadettenschool. De belangrijkste argumenten waren een financieel gulle gemeente en een terrein waar meteen naar wens kon worden gebouwd en ingericht. Vanaf half maart 1892 werd met man en macht gewerkt aan het gebouw dat een 130

meter brede voorgevel kreeg. De oplevering was gepland voor eind september 1893, zodat de eerste lichte cadetten op 1 oktober van start kon gaan.

De officiële opening vond plaats op 30 september 1893. Veel hoogwaardigheidsbekleders waren naar Alkmaar afgereisd om die bij te wonen. Heel Alkmaar was in feeststemming, want ook voor de inwoners waren allerlei activiteiten georganiseerd. De gedenkwaardige dag werd afgesloten met een groots vuurwerk.

Een dag uit het leven van een cadet

Jaarlijks werden vijftig examenplaatsen opengesteld. De toelatingsprocedure was vrij uitgebreid en opgesplitst in een geneeskundig onderzoek en een meerdaags schriftelijk examen. Elk studiejaar bestond uit ongeveer vijftig leerlingen die werden verdeeld over drie parallelklassen. De lessen werden in de namiddag afgewisseld door lichamelijke oefening. De dagindeling was strak, maar het programma gevarieerd. Het weekblad *Eigen Haard* deed vlak na de opening van de school een levendig en positief verslag van de al dan niet verplichte handel en wandel van de cadetten.

De reveille was op een doordeweekse dag om 6.00 uur. De jongens kregen een kwartier de tijd om zich gereed te maken, want om 6.15 uur werd er gezamenlijk melk gedronken en aansluitend gestudeerd. Om 7.30 uur was het dan eindelijk tijd voor ontbijt. Dit bestond uit gort met melk, brood, boter en thee. Vervolgens had de cadet tot 8.30 uur vrije tijd (om de spijsvertering in de hand te werken) die hij kon besteden aan het lezen van een krantje. Daarna moesten ze op een drafje naar het 'Leergebouw' want om 8.30 begonnen de lessen. Deze duurden tot 11.50 uur en waren als volgt ingedeeld: de eerste twee uur werden onderbroken door vijf minuten pauze, terwijl voor de aanvang van het derde uur een kwartier pauze was ingelast. Gedurende die vijftien minuten hield de directeur rapport en kon hij indien nodig, een leraar of leerling spreken. Na afloop van de lessen gingen de cadetten naar de slaapzalen om zich op te frissen. Van 12.00 uur tot 13.00 uur werd er geluncht met een gemeubileerde boterham en was er wederom tijd over om vrij te bewegen. Om 13.00 uur diende iedereen weer in de les aanwezig te zijn. Het lesprogramma duurde tot 16.10 uur, waarbij het laatste uur werd besteed aan praktische militaire zaken. De lesdag werd uiteindelijk afgesloten met een uurtje sport.

Daarna was het alweer tijd voor een maaltijd, maar niet voordat de cadet zich had opgefrist en gefatsoeneerd. Om 17.30 uur kon hij aan tafel aanschuiven alwaar hem een uitstekend maal met een half flesje bier wachtte. De cadet had daarna tot 19.30 uur tijd voor ontspanning. Deze vrije tijd moest hij doorbrengen binnen de poorten van het schoolterrein. Zondag was de enige dag dat de poorten geopend werden en de cadet zich in het openbaar mocht vertonen. De cadetten vertoefden daarom het meest van hun vrije tijd in de recreatiezaal. Klokke 19.30 uur werden de cadetten weer verwacht in de leerzaal, waar ze onder streng toezicht van enkele officieren, tot 21.00 uur in alle stilte moesten werken. Na deze avondeigenoefening werd er nog een avondmaal geserveerd.

Vervolgens was het tijd om naar bed te gaan. Om tien uur klonk uiteindelijk den laatsten roffel ten teken dat de dag om is.[5]

Zes dagen in de week werd de cadet op deze manier bezig gehouden. De enige rustdag was de zondag; dan werd om 7.00 uur opgestaan en om 7.15 uur gebaad. De rest van de dag mocht zelf worden ingevuld. Indien de cadet zijn zondag thuis wenste door te brengen, dan moesten de ouders een schriftelijk verzoek indienen bij de directeur. De auteur merkt tot slot op: Zulk een levenswijze: een behoorlijke, geregelde afwisseling tusschen arbeid met het hoofd en het lichaam, gevoegd bij een doelmatige, stevige voeding, die zich niet inlaat met liflafjes, moet wel een stevig, flink en gezond man maken.[6]

De Cadettenalmanakken: levendige jaarverslagen over het cadettenleven

De KMA brengt al sinds 1828 traditiegetrouw de Cadettenalmanakken uit. Het was destijds voornamelijk de enige bron die een indruk gaf van het cadettenleven. De betrouwbaarheid kan hierdoor in twijfel worden getrokken. Bijvoorbeeld omdat de teksten werden geschreven door en voor cadetten, wat een 'vertekend' beeld kan opleveren. Bovendien waren zij allen lid van het Cadettencorps waardoor het geheel eerder een weergave was van het corpsleven. Toch is het juist waardevol dat deze almanakken werden geschreven; het zijn geen verslagen van een 'onafhankelijk persoon' die meende te weten wat het cadettenleven 'werkelijk' inhield. De verslagen werden jaarlijks geschreven en zijn zodoende een authentiek product van de tijd waarin ze tot stand kwamen. Hoe dan ook, voor buitenstaanders blijven de jaarverslagen een amusante manier om een impressie te krijgen van het toenmalige cadettenleven. De Cadettenschool werd in 1900 voor het eerst opgenomen in de Cadettenalmanak van de KMA. En in 1904 kreeg de school een geheel eigen katern waar nu ook plaats was voor de vermelding van de verenigingen en haar leden. Met ingang van 1905 werd de officiële naam van de almanak gewijzigd in Koninklijke Militaire Academie en Cadettenschool: Cadettenalmanak. En in de daaropvolgende almanak stond het eerste Jaarverslag der Cadettenschool over het jaar 1904-1905. Van dat moment af werd er jaarlijks verslag gedaan over het voorgaande cursusjaar. De jaarverslagen van de Cadettenschool, geschreven door de leerlingen, geven een geanimeerd beeld van belevenissen, gebruiken, feesten en verplichtingen van de cadetten binnen het Cadettencorps. Jaarlijks terugkerende activiteiten kregen in elk verslag, in wisselende mate aandacht. Bijzondere voorvallen of situaties werden doorgaans uitgebreider beschreven. Foto's bleven beperkt tot opnames van schoolhoofden, senaatsleden, maar ook overleden leraren en cadetten. Illustraties werden daarentegen talrijker, groter en humoristischer.

Nadat de krijgsartikelen waren ondertekend, begon de cadet half september aan zijn eerste jaar van de opleiding. Het cursusjaar werd geheel in navolging van de KMA traditie geopend met een vier tot vijf weken durende ontgroeningsperiode, de zogenaamde berentijd. De nieuwelingen kregen van de ouderejaars de distinctieven, militaire manieren en CS.-taal, zeden en gewoonten ingeprint, waarna ze op een gedenkwaardige-rumoerigen avond hun C.S.-burgerrecht verkregen.[7]

Dit laatste vond plaats tijdens het ontbaringsfeest, een verbroederingsfeest dat een einde maakte aan de berentijd. Menig jongste jaars cadet keek hier vol verlangen naar uit, getuige het volgende fragment uit de Almanak van 1913: wat een heerlijk gevoel, eindelijk vrij te zijn niet langer je te hooren toeschreeuwen, toebrullen, toeschetteren, niet meer menu's uit je taalt behoeven te vossen en geen minnebrieven meer te kalken.[8] Vanaf nu kon de nieuwe cadet zich met recht en vol trots, lid noemen van het Alkmaarsch Cadettencorps.

De berentijd werd door de tweedejaars cadetten beschouwd als een welkome afleiding bij terugkomst in Alkmaar en z'n troosteloze eentonigheid. Deze cadetten hadden hun eerste zeswekelijkse verlov erop zitten en verlieten veelal met tegenzin moeders pappot om zich weer te begeven in 't sleurleven van alledaagsche dingen.[9] Met de afsluiting van de berentijd, begon het eigenlijke corpsleven op gang te komen; de Senaatsverkiezingen stonden voor de deur.

In november was het gedaan met de afleiding. Nu volgde er een periode van onafgebroken studie. In de almanakken werd deze tijd aangeduid als volperiode; een tijd waarin hard werd gestudeerd (gevoest). De cadetten moesten zich voorbereiden op de eerste van de

driemaandelijkse examenreeks van het schooljaar. De enige onderbreking was de Sint-Nicolaasviering van 5 december.

In het jaarverslag 1913-1914 werd daarover opgemerkt: Vijf December bracht in dat leven van vossen, balgen en piepen een kleine variatie en kon aangemerkt worden als 'een oase in den woestijn'.^[10] Aan de Sinterklaasviering werd doorgaans veel aandacht besteed. De Sint bracht meestal hoogst persoonlijk een bezoek aan de school om enige presentjes uit te delen. Verder werd de avond opgeluisterd met toneelstukjes, cabaretvoorstellingen en muziek. Maar de feestvreugde was meestal van korte duur omdat de examens tussen sinterklaas en kerst vielen. De cadetten keken dan ook reikhalzend uit naar het kerstverlof. Dit duurde tien dagen, en werd volgens de schrijver van het jaarverslag van 1913-1914, traditiegetrouw voorafgegaan door het kerstbal. Over de avond vóór het kerstverlof werd niet altijd uitgebreid geschreven. Het was daarom niet altijd duidelijk of er überhaupt zoals later een bal was georganiseerd, en niet alleen een avondvullend programma. Het aantal dagen en de grootte van het feest waren blijkbaar niet vastomschreven. Verder bleef het ook onduidelijk of er ieder jaar jeugdige schonnen waren uitgenodigd voor de feestelijkheden; de ene keer werd daar enthousiast over uitgewijd, terwijl in andere verslagen geheel niets daarover aan bod kwam. De enige constante factor in deze wisselende verslaglegging was de grote nadruk op de tien verlofdagen.

Na het aanbreken van het nieuwe kalenderjaar moest er wederom hard worden gestudeerd. Desalniettemin organiseerde het corps tussen de bedrijven door weer van alles. Als eerste werden er in februari nieuwe senaatsverkiezingen gehouden, zodat ook het jongste jaar vertegenwoordigd was in de Senaat. Vervolgens kwam het vijfdaagse paalverlof in zicht en werden de plannen en voorbereidingen voor het Paalbal gemaakt. In de loop der jaren werd het dit bal vervangen door het van de KMA overgenomen, meerdaagse feest, het 'Assaut'. Het eerste officiële Assaut werd in 1910 gehouden. De voorbereidingen daarvoor waren al een feest op zich zelf. Er werd volop ingestudeerd en gerepeteerd om de uitvoeringen goed te laten verlopen. Verder werd er ook hard gewerkt aan de versiering van de feestzaal. Voor het tweedaagse feest werd groots uitpakkt. De lijst van genodigden bestond onder meer uit de vertegenwoordigers van de verschillende korpsen, oud-cadetten, en natuurlijk de jonge dames. Tijdens de eerste avond van het Assaut werden allerlei liedjes, sketches en toneelstukjes opgevoerd. Aansluitend volgde het souper en het bal. Gedurende het souper werd er veel speeches gehouden, getoast en gezongen. Daarna kwam het bal: Op de maat der sleepende walsmuziek zwierden de paartjes rond. Overal zag men lichte baltoiletjes, overal lachende kopjes en daar tusschen snelden wij in onze kleurige uniformen haastig heen en weer, trachtend van deze of gene schoone nog een dansje te veroveren.^[11] De alcohol vloeide rijkelijk en dat bracht de aanwezigen in een opperbeste stemming, zodat de tijd meestal voorbij vloog. Het bal werd besloten met een dankzegging, waarna de dames onder het zingen van het 'assautlied' naar huis werden gebracht.

De volgende ochtend was de reveille om elf uur en werd er vorstelijk ontbeten. Daarna moesten de cadetten zich klaarmaken voor de sportwedstrijden die gedurende de hele middag gehouden werden. Zo was er in 1910 een voetbalwedstrijd tussen een heren- en een damesteam. Het hoogtepunt van de dag was het corpdinner, dat er volgens de verslagen altijd erg gezellig en rumoerig aan toe ging. Het diner werd doorgaans gevolgd door een nufuifje waarbij de dames ook weer aanwezig waren. Het Assaut werd uiteindelijk tegen tien uur, onder het zingen van het eonsoir besloten.

De zogenoemde eigenoefeningtijd die vanaf mei aanbrak was voor beide jaren van cruciaal belang; de overgangsexamens stonden voor de deur. Er werd vanzelfsprekend weer druk gevost;

De reveille was velen te laat en reeds lang daarvoor verlieten deze hunne legersteden, om zich met gloeienden ijver aan den studie te wijden.[12] Om deze periode van studie in te wijden werd volgens de 'oeroude traditie' de stenen uil die op het Leergebouw prijkte, aangekleed. Zoals in 1916: In de nacht van Zaterdag op Zondag werd met veel ceremonieel het beest in groot tenue gestoken.[13] Echter het jaar daarop werd het van hogerhand verboden dit symbool der wijsheid op te tuigen. Maar om de traditie enigszins in ere te houden werd om de uil een bordje gehangen met de tekst: de uil wordt dit jaar niet aangekleed. [14]

De eigenoefeningstijd bleef voor de meeste een spannende tijd die tegelijkertijd ook wel als gezellig werd beschouwd. Het groot verlov was in zicht en voor beide jaren begon daarna een nieuw tijdperk. Vooral voor de tweedejaars cadetten was de overstap naar de KMA een langgekoesterde droom en het resultaat van twee jaren hard werk. Bovendien werden de cadetten op de KMA ingedeeld bij het wapen van hun keuze, als althans voldaan was aan de vereiste voorwaarden, die aan de verschillende wapens waren verbonden. Het einde van het cursusjaar werd afgesloten met een eindfeest voor de vertrekkende tweedejaars. Deze avond werd in enkele verslagen omschreven als de laatste avond dat het oudste en het jongste jaar verenigd waren. En dan was de tijd aangebroken van 't zoo vurig verlangde groot verlov. [15]

De jaarverslagen wekken de indruk dat het verblijf aan de school voor velen niet echt onaangenaam was. Ondanks ofwel dankzij de vrij strakke dagindeling was er genoeg tijd voor ontspanning en gezelligheid. De belevenissen van de cadetten zoals beschreven in de almanakken scheppen een beeld van een vrolijke drukte. Desondanks is het moeilijk te achterhalen of alle vrolijkheid oprecht was. De tucht en discipline maakten van de leerlingen in ieder geval correcte en welopgevoede jongemannen.

Verder zorgde het Cadettencorps voor activiteiten die de kameraadschap moesten stimuleren. Naast de ontbaringsfuif die deze verbroedering moest bezegelen, was het afscheidsfeest aan het eind van het cursusjaar ook echt bedoeld om de band met de vertrekkende oudstejaars nog eens nadrukkelijk aan te halen. Sportwedstrijden droegen ook bij aan dit saamhorigheidsgevoel, evenals andere evenementen waarbij de leerlingen zich als Cadettenschool aan de buitenwereld dienden te presenteren. En als een corpsgenoot uit dienst trad of overleed, kwam het corpsgevoel nog krachtiger tot uiting. Het overlijden van een cadet kwam een aantal keer voor en zorgde voor diepe ontroering; nog geruimen tijd na de begrafenis heerschte in 't gebouw een gedrukte stemming, want ieder voelde diep het heengaan van een uit het Corps.[16]

Onmiskkenbaar is wel dat veel van de gebruiken en tradities waren overgenomen van de KMA. De grote broer had onder meer model gestaan voor de ontgroeningspraktijken, de Senaat, het Assaut en het verenigingsleven. Geleidelijk aan was bij de cadetten het besef gegroeid, dat ze zich in een unieke positie bevonden; voorbestemd om aan de KMA officier te worden. Hiermee groeide ook hun zelfbewustzijn. De cadetten keken enorm uit naar het leven op de KMA, maar waren tegelijkertijd ook uitermate trots op hun school, hun corps, de verenigingen en vooral hun uniform.

Van kritiek tot opheffing

Het paradepaardje van het militair onderwijs moest zich van begin af aan bewijzen. De eerste tien jaren verliep het aantal aanmeldingen voorspoedig. Maar in 1903 kwamen de eerste kritische geluiden weer bovendrijven, die aanvankelijk nog op de hele 'Wet van 1890' waren gericht. Maar al snel werd de school het mikpunt van allerlei negatieve uitingen. Zo zou de school haar leerlingen opzettelijk drillen om het overgangsexamen naar de KMA te halen. De KMA maar vooral de Cadettenschool waren te luxueus ingericht. De instellingen kostten de regering handen

vol geld; er mocht daarom best wel eens grondig bezuinigd worden en met name diende er eens flink gesneden te worden in het personeelsbestand. Een ander argument was het hoge schoolgeld van 400 gulden. Hierdoor zou de school alleen toegankelijk zijn voor de rijkere klassen.

De groeiende ontevredenheid over de wet en in het bijzonder de Cadettenschool bleef maar aanhouden. De eerste wetswijziging van de 'Wet van 1890' in 1910 was dan ook geen verrassing meer. Daarin werd de eerste stap gezet om de opleiding op te heffen. Er was weliswaar geen sprake van een directe opheffing, maar het bestaan van de school kwam op losse schroeven te staan omdat jongens met een HBS-diploma nu zonder toelatingsexamen tot de KMA konden worden toegelaten; en de regering wilde bekijken of daarmee de toeloop van kandidaten toenam. De wet schreef voor dat als dit 'proefondervindelijk zou blijken' de Cadettenschool overbodig zou zijn en dus moest worden opgeheven.

Naar aanleiding van de tamelijk harde woorden ten aanzien van de school werd in 1910 een commissie aangesteld die moest uitzoeken of door die rechtstreekse aansluiting van het middelbaar onderwijs met de KMA, de doorstroom van burgerjongens zodanig zou toenemen dat de Cadettenschool gemist kon worden. Het commissieverslag kwam in 1913 uit en had als conclusie dat de school moest blijven om de KMA van voldoende cadetten te blijven voorzien. Er moest wel een aantal zaken worden verbeterd aan de school. Een belangrijke tekortkoming die de commissie had geconstateerd was het feit dat de Cadettenschool niet gelijkgesteld was aan een hbs. Terwijl het diploma van een hbs toegang gaf tot hoger vervolgonderwijs en vanaf 1910 dus ook tot de KMA, gaf het diploma van de Cadettenschool slechts toegang tot de KMA. Een leerling die was geslaagd aan de Cadettenschool en besloot om wat voor reden dan ook niet aan de KMA door te gaan, moest eerst een staatsexamen doen om alsnog aan hoger vervolgonderwijs te kunnen deelnemen. Op deze manier was de Cadettenschool geen aantrekkelijk alternatief voor hbs-onderwijs. Meestal waren de afvallers van de Cadettenschool jongens met lichamelijke gebreken, al dan niet opgedaan tijdens hun verblijf aldaar. Een deel van het advies van de commissie was dan ook om de diploma's van de beide schooltypen gelijk te stellen.

Maar helaas. De bevindingen van de commissie werden nooit gehoord. De Eerste Wereldoorlog stond voor de deur en Nederland moest ondanks haar neutraliteitsproclamatie mobiliseren. De oorlog liet in Nederland geen directe sporen achter, maar de vierjarige mobilisatie had wel een mentaliteitsverandering teweeggebracht. Na de oorlog werd de roep om pacificatie en inkrimping van het leger luider. Het leger en allerlei andere militaire aangelegenheden stonden niet meer in een gunstig daglicht bij de burger. Bovendien waren de defensie-uitgaven tijdens de mobilisatiejaren zo enorm opgelopen dat grondige bezuinigingen onvermijdelijk waren. In dit licht is het dan ook niet verwonderlijk dat de toch al zo duur en luxe geachte Cadettenschool als eerste het veld moest ruimen. Bovendien was het aantal aanmeldingen vanaf 1910 aanzienlijk teruggelopen. En met de inkrimping van het leger kromp ook de behoefte aan officieren. Het was duidelijk een aflopende zaak voor de Cadettenschool. De school had werkelijk alles tegen, want niemand leek nog van plan te zijn om haar voortbestaan te verdedigen. Het besluit om de Cadettenschool op te doeken kwam daarom niet tot stand door een wetswijziging, maar werd bepaald bij Koninklijk Besluit van 19 juni 1924. In 1923 werden de laatste cadetten, zeven in totaal, aangenomen. Deze groep werd bij aanvang van het tweede jaar overgeplaatst naar Breda, alwaar ze aan de plaatselijke hbs hun studie konden afronden. Hiermee was het eens zo prestigieus bedoelde instituut definitief opgeheven en geschiedenis geworden. Thans herinnert alleen nog de originele gevel van het hoofdgebouw met twee unieke medaillons aan het verleden. Erachter schuilt het ziekenhuis van Alkmaar. Het 'Leergebouw' bestaat niet meer. Het stenen uiltje, dat daar tot 1919 bovenop prijkte als symbool van de

wijsheid (in de gevel stonden de woorden 'kennis is macht') is nu te aanschouwen in de gevel van het 'Leergebouw' van de cadetten van de KMA, dat de bijnaam 't Uiltje' kreeg.

Literatuur en bronnen

- Algemeen Rijksarchief Den Haag, Inventaris van de archieven van de KMA, Hoofdcursussen te Kampen en 's-Hertogenbosch en Cadettenschool en (fragment) archieven.
- Cadettenalmanak, jaargang 1907 tot en met 1921. Collectie KMA, Breda.
- De Cadettenschool te Alkmaar, 1893-1924 fotoalbum nr. 76. (Fa 076) Collectie Bibliotheek & Mediatheek Legermuseum.
- Fotoarchief Legermuseum, inventarisnummer KHA 1799 en inventarisnummer 196.
- Krantz, H.J., Het honger militair onderwijs in Pruisen (Breda 1872).
- Tjeenk Witlink, H.D. 'De Cadettenschool te Alkmaar', in: Eigen Haard (Haarlem 1893) nr. 41.
- Verslag Handelingen Tweede Kamer (1889-1890) Vergaderingen 74 tot en met 79 over de 'Behandeling van het wetsontwerp tot regeling van het militair onderwijs bij de landmacht enz.'

Noten

- 1 H.D. Tjeenk Willink, 'De Cadettenschool te Alkmaar', in: Eigen Haard (Haarlem 1893) nr. 41, 632-636 & 648-651.
- 2 H.J. Krantz, Het honger militair onderwijs in Pruisen (Breda 1872).
- 3 Verslag Handelingen Tweede Kamer (1889-1890) Vergaderingen 74 tot en met 79 over de 'Behandeling van het wetsontwerp tot regeling van het militair onderwijs bij de landmacht enz.'
- 4 ARA, Inventaris van de archieven van de KMA, Hoofdcursussen te Kampen en 's Hertogenbosch en Cadettenschool en (fragment) archieven; Cadettenschool, 1892-1912 nr. 2.13.22. Het betreft hier twee rapporten van De Vlaming, gericht aan minister Bergansius over zijn bezoek aan Nijmegen en Alkmaar (gedateerd op 30 januari 1891) en zijn bezoek aan Zaltbommel (gedateerd op 13 februari 1891).
- 5 Tjeenk Willink, 'De Cadettenschool te Alkmaar, 648-649.
- 6 Willink, 649.
- 7 'Jaarverslag der Cadettenschool'(1906-1907), in: Cadettenalmanak 1908.
- 8 'Jaarverslag van het Alkmaarsch Cadettencorps' (1911-1912), in: Cadettenalmanak 1913.
- 9 'Jaarverslag 1905-1906 van de Cadettenschool', in: Cadettenalmanak 1907.
- 10 'Jaarverslag, Cadettencorps te Alkmaar 1913-1914', in: Cadettenalmanak 191 S.
- 11 'Jaarverslag 1910-1911 van het Alkmaarsch Cadettencorps', in: Cadettenalmanak 1912.
- 12 'Jaarverslag 1907-1908 van de Cadettenschool, in: Cadettenalmanak 1909.
- 13 'Jaarverslag Cadettencorps te Alkmaar 1915-1916', in: Cadettenalmanak 1917. 14 'Corpsverslag 1917-1918', in: Cadettenalmanak 1919.
- 15 'Jaarverslag van het Cadettencorps der Cadettenschool 1919-1920', in: Cadettenalmanak 1921.
- 16 'Jaarverslag, Cadettencorps te Alkmaar, 1916-191 T, in: Cadettenalmanak 1918.